

ŞİTÂİYYE’NİN DESTAN TÜRÜNE YANSIMASI OLARAK AHMED KUDDÛSÎ DİVANI’NDA BİR KIŞ DESTANI*

Hasan KAVRUK¹

Ramazan SARIÇİÇEK²

ÖZET

Kış mevsimi klasik Türk şiirinde bahar kadar olmasa da en çok işlenen konulardandır. Özellikle teşbib bölümlerinde kış mevsiminin işlendiği kasidelere şitâiyye denilmektedir. Şairler zaman zaman kış mevsiminin zorlu şartlarından hareketle kalıplaşmış hayalî kış tasvirlerine müracaat etseler de bunlardan birçoğu gerçek yaşanan olayların ya kişinin iç âlemine yansımaları ya da doğrudan tasvir niteliğindedir. Bu bölümlerde insanların kış karşısındaki acizliği, zayıflığı, çaresizliği dile getirilir. Bu yönüyle Klasik Türk şiiri aslında yaşadığımız gerçeklerin de tasvir edildiği bir sanat alanıdır.

Kış mevsiminin anlatılması sadece klasik Türk şiirine mahsus değildir. Halk şairlerinin de mutasavvıf şairlerin de şiirlerinde zaman zaman bu konuları işledikleri görülmektedir. Bu durum bazen duyguların ifadesi için bir vesile olsa da genellikle bir zaman tespiti ya da tarihî bir âna şahitlik etme manasını da taşımaktadır. Halk edebiyatında toplum zihninde önemli, derin ve kalıcı izler bırakan olayların ele alındığı bu tarz şiirlere destan denir. Malum olduğu üzere destanlar genellikle zaferden ziyade felaketleri ve bu felaketlerin getirdiği acıları, yoklukları, işkenceleri anlatır. Kendisi mutasavvıf bir şair olan Ahmed Kuddûsî hazretlerinin Divanı’nda yer alan bir şiir de 1248/1833 yılı kışının zorluklarını anlatmaktadır. Şair bu şiirinde yaşanan şiddetli kışın zorluklarını anlatırken tabiattaki değişiklikleri de tasvir eder. Bu tebliğde Divan’da 31. Numarada yer alan ve kış tasvirinin yapıldığı 6+5=11’li hece vezniyle yazılan bu şiiri klasik edebiyattaki şitâiyye nazım türünden hareketle incelemeye çalışılacaktır.

Bu çalışmada betimsel tarama yöntemi kullanılacaktır. Bu çalışmayla klasik bir şair ile mutasavvıf bir şairin kış mevsimine bakışlarındaki farklılıkların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ahmed Kuddûsî Divanı, Klasik Türk Edebiyatı, kaside, teşbib, şitâiyye, destan.

* Bu çalışma 23-24 Kasım 2018 tarihinde Kahramanmaraş’ta yapılan “ Uluslararası Maraşîzâde Ahmed Kuddûsî Ve Kadirîlik Sempozyumu (The International Symposium of Maraşîzâde Ahmed Kuddûsî and Kadirîlik)”nda sunulan tebliğin yeniden gözden geçirilmiş ve geliştirilmiş halidir.

¹ Prof. Dr. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, hasan.kavruk@inonu.edu.tr

² Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ramazansaricicek@gmail.com

A WINTER EPIC ON AHMAD KUDDUSİ DİWAN AS THE REFLECTION TO THE EPIC TYPE TRADITION OF SHİTÂİYYE

ABSTRACT

The winter season is from subjects what treat the most common even if not much as the spring on the classical Turkish poetry. Shitaiyye is said particularly eulogiums on teshbib the episodes which be treated for the winter season. Poets sometimes apply to stereotyped imaginary winter portraits based on this from the hard conditions of the winter season, on the other hand, a lot of this portraits are compositions of either reflections in the inner word or directly description of real events. On this episodes are put emphasis on the helplessness, weakness and despairing of the people. Within this context, the classical Turkish poetry is actually an art field where the facts we live in are also figured.

The describing of the winter season is not just specific to Divan poetry. We also are seen that Folk poets or Sufi poets treat occasionally this subjects on their poetries too. Even so this situation is sometimes an occasion for the expression of feelings, usually it also carries the proof of the time or the witnessing to a historical moment. In folk literature is named the epic to this stylish poems which deal with events that put important, deep, permanent influences in society's mind. As it is well known, the epics generally express the disasters rather than the victory and the tortures, poverties, miseries which is based from this catastrophies. Excellency Ahmed Kuddusi who is a sufi poet himself, at a poem in his Divan tells the difficulties of the winter of 1248/1833, although the name is not Shitaiyye. The poet depicts also the changes in nature while expressing the difficulties of the heavy winter which be lived in this poem. In this teblig, it will be tried to study a poem written with the 6+5=11 syllable iamb that is available 31. number in Divan and be made the winter portrayal, with point of view the Shitaiyye verse type in the classical literature.

In this study will be used the descriptive scanning method. With this study aims to uncover the differences on their views to the winter season of a sufi poet with a classical poet.

Key Words: Ahmed Kuddusi Diwan, classical Turkish literature, kaside, teshbib, shitaiyye, epic

GİRİŞ

Edipler, eserleriyle yaşadıkları çevre ve topluma ayna tutan kimselerdir. Çarşı, pazar, ev, bağ, bahçe, düğün, bayram edebiyatın içinde yer alır. Onlar genellikle çevrelerinde gördükleri ve kullandıkları her şeyi eserlerine malzeme yaparlar. (Erkal 2001: 107) Osmanlı toplumunda da manzum, mensur edebî eserlere biraz dikkatle bakan kişi, anlatılanların sosyal hayattan doğrudan veya dolaylı izler taşıdığını görecektir. Ayrıca edipler sadece içinde yaşadıkları toplumun günlük hayatına değil, dış dünyaya, tabiata ve tabiatta meydana gelen değişmelere de kayıtsız kalmamışlardır. (Çetin-Dikmen 2016: 71) Şairler dönemlerinin sosyal hayatını büyük oranda etkileyen mevsimleri ve insan üzerindeki etkilerini anlatan edebî eserler de vücuda getirmişler, özellikle bahar olmak üzere hazan, yaz, kış gibi mevsimleri şiirlerinde konu edinmişlerdir. Bilindiği gibi her mevsim doğaya ve insanlara ayrı bir heyecan, farklı bir duygu katmaktadır.

Özellikle klasik edebiyatımızda en fazla üzerinde durulan mevsim bahardır. Nihad Sami Banarlı, Kar Şiirleri başlıklı yazısına, “Eski çağlar Türk hayatında kış, hakkında şiir söylenemeyecek kadar zorlu bir mevsim olmalıdır ki eski edebiyatımızda ‘mevsim şiirleri’ ekseriya bahar terennümleridir.”(Banarlı 1976: 98) diye başlar. Gerçekten de şair ve yazarlar eserlerinde daha çok baharı anlatmışlardır. Kış ancak ölüm yaklaştığında hatıra getirilir. O da hep bahara hasretin bir tezahürüdür. Zaten bahar mevsiminin işlendiği bahariyelerde de ortak konu kıştan kurtulmanın sevinciyle bahar mevsiminin güzelliğidir. Bahar mevsiminde açan güllerden, lalelerden, çeşitli kuş ve bülbüllerden bahsedilir. Artık havalar ısınmaya başlamış, etraf yeşillenmiş ve canlanmıştır. Kış mevsimi bu dönemde evden dışarı çıkmaya korkan insanların bağ ve bahçelere, düğün ve eğlencelere koştuğu hayatın cıvılcıvılcı olduğu bir mevsimdir. Artık güzeller bahçelere inmiş; şairlerin de dillerinin bağı çözülmüştür. Baharı bayram olarak gören şairler bir taraftan güzelleri ve güzellikleri anlatırken nevrûziyye denen şiirlerini takdim edecekleri devlet erkânına da tebrikte bulunurlardı. Yaz sıcaklarının anlatıldığı temmûziyyelerde de yine tabiattan hareket edilirdi. Bu defa havanın sıcaklığından şikâyet edilir, bu sıcaktan kurtulmanın yolları aranırdı. Hazâniyyeler ise sonbaharı, dolayısıyla insanın ihtiyarlık dönemini hatırlatmaktadır. Şair, tabiattaki canlıların durumunu görerek ölümün yavaş yavaş yaklaştığını hisseder; kara kara akıbetini düşünür. Şitâiyyelerde konu tabiatın ölümüdür. Hazanda hasta yatağına düşen tabiat, kışla kara toprağa girmiştir. (Erkal 2001: 108)

Klasik Türk Edebiyatında Şitâiyye

Bahariyeler kadar olmasa da toplum hayatını etkileyen en önemli mevsimlerden biri olan kışı, güzellikleri ve zorluklarıyla ele alan şitâiyyeler de edebiyatımızda önemli bir yer tutar.

Arapça “şitâ” (kış) kelimesinden türetilmiş olup “kışla ilgili, kışa ait” anlamına gelen ve edebiyatımızda nesib bölümü kış olan kasidelere ad olan “şitâiyye”ler Osmanlı kültüründe tabiatın aksini, insanlara etkilerini ve klasik şiirin hayatla irtibatını ortaya koymaları bakımından önemlidir. Şairler tabiatta gördükleri güzellikleri aksettiren şiirleriyle aynı zamanda tabiatı türlü hallere dönüştüren zaman kavramını algılama biçimlerini ve

şairane yorumlarını da ortaya koymaktadırlar. Bu yönüyle şitâiyyeler Osmanlı şehir toplumunun kıştan ve tabiattan nasıl etkilendiğini, bu mevsimde meydana gelen değişiklikleri ifade etmesi bakımından da belge niteliğindedir. Kışlık giyecekler, yiyecek ve içecekler, kış hayatı, soğuktan korunma yöntemleri, kış kahveleri ve kış sohbetleri zengin tasvirler halinde şitâiyyelerde yer alır. Şair, yaşadığı olumsuzlukları, kısıtlanan hayatı, karşılaştığı kar, soğuk, fırtına ve yağmurun etkisindeki duygularını, çeşitli remiz ve mazmunlarla hayal dünyasında kurgulayarak estetik bir yapıya büründürür. Bu da şitâiyyelere edebi ve sanatsal bir değer katar. (Aksoy 2010: 216)³

Kış mevsimi, insanlarda genellikle olumsuz tesirleriyle hatırlanır. Klasik edebiyatımızda da çoğunlukla bu yönleri üzerinde durulmuştur. Dönemin şartları gereği hayatı olumsuz yönde etkileyen kış mevsimi sıkıntılı ve kasvetli bir zaman dilimini ifade etmektedir. Klasik şairlerimiz bir anlamda canlılığın, güzelliğin sembolü olan baharın karşısında kışı ve soğuğu, mecaz anlamıyla insan yaşamının son dönemini temsil etmesi bakımından tükenmişlik, buhran, gam, üzüntü gibi olumsuzlukların da sembolü olarak ele almışlardır. (Yekbaş 2009: 149)

Fakirler yokluktan, soğğun şiddetinden bir köşede inleyip durmaktadır, başlarını korusalar sırtları soğğun kamçısını yemektir. (Çavuşoğlu 1977: 111) Halk gündüz güneşe hasrettir; çarayla ararlar da bulamazlar; ancak dertlerinden yanan yüreklerinin ateşiyle ısınırlar. (Tarlan 1963: 58) Baharın kıymeti kış gelmeden anlaşılmadığı gibi gençliğin kıymeti de yaşlılıkta anlaşılır. (Çavuşoğlu-Tanyeri 1990: 45) Ağaçlar kişileştirilerek insanların dışarı çıkamadığı bu şiddetli soğukta dışarıda nasıl durdukları hayretle karşılanır. Soğuk o kadar şiddetlidir ki havuzun bile ayağı donmuş; çınarın eli donarak kopmuş, servi de bu yüzden titreyip durmaktadır. (Macit 1997: 54)

Klasik edebiyatımızda kış bu olumsuz yönleriyle ele alınmakla beraber insanlar, hayatı şenlendirecek kendilerini eğlendirecek vasıtalar aramaktan geri durmamışlardır. Kışın gelişiyle kapalı mekânlarda yaşamak zorunda kalan insanlar gam ve kederi ortadan kaldırmak için çeşitli eğlenceler düzenleyerek hayatı kolaylaştırmanın yollarını aramışlardır. Elbette kışın da kendine göre güzel tarafları vardır. Bahar mevsiminde açık mekânlarda düzenlenen eğlenceler, yerini ev ve konaklarda, eğlence meclislerinde ve kahvehanelerde düzenlenen sohbet toplantılarına ve sazlı sözlü eğlencelere bırakmıştır. O dönem Osmanlı toplumunda toplanma mekânları olan kahvehane ve meyhaneler bu tür eğlenceler için en uygun yerlerdir. Helva sohbetleri, işret meclisleri, Karagöz gösterileri bu mevsimde eğlence hayatında mühim yer tutmaktadır. Artık baharda gündüz yapılan eğlenceler uzun kış gecelerine taşınmıştır. XVIII. asırda Lale Devri'nde Sadrazam Damat İbrahim Paşa ve Nedim'le çağdaş olan Seyyid Vehbî Dîvânı'ndaki Şitâiyye'de kış mevsimi bu eğlenceli yönleriyle ele alınmıştır. Şair kış gecelerindeki sohbet meclislerini bin bahara değişmez.

³ Destan hakkında daha fazla bilgi için *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 9 ile Dergâh Yayınları'ndan *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, c.2'deki destan maddelerine ve kaynakçada belirtilen konuyla ilgili eserlere bakılabilir.

(Dikmen 1991: 211/5) Kış geceleri mangal keyifleri kartopu oyunları, helva sohbetleri (211/1, 3, 13), ateşin etrafındaki musikî fasılları ile anlatılır:

Nef'i mi gelür hâtıra hiç gülbün-i 'ıyşuñ

Germ eylese âhengini sâzende nevâda (Dikmen 1991: 211/8)

Yine 19.yüzyıl şairlerinden Feyzi Halil Bey

Niçe nev-rûza itmez bu demi tercîh âdem kim

Ola germiyyet-i sohbet husûsâ leyl-i halvâda (Yurttaş 2007: 300/4)

beytiyle kışın, helva gecelerindeki sıcak sohbetlerinin nevrüza bile tercih edileceğini söyler.

Böylelikle insanlar bahara olan özlemlerini bir nebze olsun gidermeye çalışmışlardır. Ayrıca kış mevsiminde ava çıkmak da Osmanlı padişahları için kış eğlencelerinden biri olarak değerlendirilmiştir. Avcılığı bir spor olarak gören Osmanlı hükümdarları savaşa gidilmeyen bu kış mevsimini sürek avları düzenlemekle bir eğlence mevsimine dönüştürmüşlerdir. (Çetin-Dikmen 2016: 74)

Burada şunu da ifade etmemiz gerekir ki şitâiyyenin tanımında yer alan *giriş kısmında kıştan bahseden kaside* ibaresi *şitâiyyeyi* sadece *kaside* nazım şekliyle sınırlarken bazı araştırmacılar başka nazım şekilleriyle yazılmış şiirleri de aynı tasnif içinde değerlendirmek gerektiği kanaatindedirler. Bunlara göre müstakil olarak kış mevsiminden bahseden *gazel*, *mesnevi*, *terkîb-bend*, *kıta*, hatta hece vezniyle yazılmış kış konulu destan ve benzeri nazım şekilleri⁴ de aynı tasnif içine alınarak *şitâiyye* türünün tanımı genişletilmelidir. Hatta sadece kış ve soğuk değil kardan bahseden *berfiyyeler* de aynı başlık altında değerlendirilebilir. (Akkuş, 2013: 241-243) Yine bu çerçevede Türk edebiyatında kar mevsiminin en güzel terennümlerinden biri olan Cenab Şehâbeddin'in Elhân-ı Şitâ şiiri de unutulmamalıdır. Cenab Şehâbeddin'in:

Bir beyâz lerze, bir dumanlı uçuş

Eşini gâib eyleyen bir kuş

Gibi kar

Geçen eyyâm-ı nev-bahârı arar

⁴ Enderunlu Halîm'in, her ne kadar başlığı "Kasîde-i..." diye başlasa da mesnevî nazım şekliyle yazılmış 37 beyitlik şitâiyyesi mesnevî nazım şekliyledir. (Turgutlu 2008: 53-57) Yine Lâmi'î Çelebi'nin Bursa Şehrengizi'nde 600-612. beyitler arası mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. (Akkuş 2013: 243) Ahmed Bâdî'nin Dîvânı'nda yer alan şitâiyye terkîb-bend şeklindedir. (Okmak 2008: 44-46) Kıratoğlu Emin Dîvânı'nda 40 dörtlükten oluşan bir *Kar Destanı* yanında (Dörtbudak 2003:181-184), Çankırılı Kadrî'ye ait yine 40 dörtlükten ibaret bahar vafında müstakil bir şiir vardır. (Onay 1996: 147-153; Esen 1991: 226-232) (Farklı nazım şekilleriyle yazılan başka şiirler için bak. Yekbaş 2009)

mırsalalarıyla başlayıp, arada bir “karlar” sesinin tekrarıyla musikilendirdiği bu şiirinde hayli kuvvetli bir ses ve söz ahengi vardır. Zira hisli şairin bugün akılda kalan en güzel şiiri bu olmuştur. (Banarlı 1976: 101) Dolayısıyla şitâiyyenin sınırları tartışılırken Servet-i Fünûn içinde yer alan Elhân-ı Şitâ'nın da unutulmaması gerekir.⁵

Bunun yanında bu tür konular sadece nazma da has değildir. Edeplerimizin nesirle ve edebî bir dille bu konuları ele aldıkları eserleri de vardır. Nitekim Tırnakçı-zâde Mehmed Sa'îd Zîver Bey'in Mensur Şitâiyyesi bunlardandır.⁶

Halk Edeyatı ve Tekke Şiirinde Mevsimler ve Kış

Klasik edebiyatımız haricinde de mevsimler müstakil şiirler halinde yer alır. Bunlardan en çok bahariyye⁷ bazen de şitâiye (Oğuz 1988: 73), hazâniyye (Cunbur 1985: 76; Oğuz 1988: 126) ve temmûziyye türleri işlenmektedir. Aruzla şiirler yazıp divan düzenledikleri halde heceyle mevsimleri anlatan şairler de bulunmaktadır.⁸ Heceyle olan bu türler genel olarak *destân* başlığı altında kaydedilirler: *Kış Destânı*, *Destân-ı Bahâriyye*, *Bahâriyye*, vb. bazen de başlıksız olurlar.⁹

Kış Destanları ve Şitâiyyeler

Destanlar mani, koşma tipinde şiirlerdir. 7'li, 8'li, 11'li hece ölçüsüyle olup kafiyeleri de: abab, cccb, dddb, ... şeklinde (Çotuksöken-Koz 1977: 270) olan âşik edebiyatı nazım türlerindedir.¹⁰ Toplum zihninde önemli, derin, kalıcı izler bırakan olayların ele alındığı şiirlerdir. Dört dizeli bentlerden oluşur ve halk şiirinde en uzun nazım biçimidir. İnsanı ilgilendiren her olay; kahramanlık, savaş, ayaklanma gibi sosyal olaylar; deprem, soğuk gibi doğa olayları, kıtlık hadiseleri destanlara konu olabilir. Destanlar konularına göre, savaş destanları; deprem, yangın, salgın hastalık gibi âfet destanları; eşkıyaların ve ünlü kişilerin hayat maceralarını anlatan destanlar; mizahi destanlar; toplumsal yergi destanları; öğüt destanları; hayvan destanları; yaş destanları, şehir, meyve, yemek destanları vb. gruplara ayrılabilir. (Çotuksöken-Koz, 1977: 263-271; Dilçin 1983: 315-334) Özel ve şahsi durumlarla ilgili olayları anlatan destanlar yanında bahar, kış gibi mevsimleri anlatan destanlar da vardır. Vaka üzerine kurulu destanlar ise bazen tarihin karanlıkta kalmış bazı olayların aydınlatılmasında da rol oynayabilir. (Onay 1996: 135)

⁵ İçinde baharla kışın mücadelesini ve sonunda kışın galibiyetini anlatan *Elhân-ı Şitâ* incelemesi için bk. Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1975, 93-101.

⁶ Bk. Hakan Yekbaş, “Tırnakçı-zâde Mehmed Sa'îd Zîver Bey ve Mensur Şitâiyyesi”, *(DEV)Divan Edeyatı Araştırmaları Dergisi*, 3, İstanbul 2009, 147-184.

⁷ Oğuz 1988: 51, 77, 127, 164.

⁸ Kiratoğlu Emin Dîvânı'nda 40 dörtlükten oluşan bir *Kar Destanı* yanında (Dörtbudak 2003:181-184); Ahmed Kuddûsî Dîvânı'nda ise 1248/1832-3 yılında yaşanan kışı anlatan, heceyle yazılmış ve 16 dörtlükten oluşan bir şiiri bunlardandır. (Doğan 2002: 839-841)

⁹ Onay 1996: 147-153; Esen 1991:226-232; Cunbur 1985: 73, 80, 101.

¹⁰ Ancak koşmalardan bazı yönlerden ayrılırlar. Koşmalarda dörtlük sayısı 12'yi aşmadığı halde destanlarda sınır yoktur. Koşmalarda duygu ağır basarken destanlar olay üzerine kurulur. Destanlar da kendilerine has bir ezgi ile okunurlar. (Köksal, 1978:189) Destanlarda konu çok çeşitlidir; savaş, yenme, yenilme, isyan, yangın, kıtlık gibi toplumu ilgilendiren olaylar yanında, hasislik, dalkavukluk gibi acı ve gülünç hayat olayları da konu olarak işlenir. (Köksal 1978: 144)

Destanlar eskiden Âşık fasıllarında ve benzeri yerlerde kendilerine has bir ezgi ile okunurlardı. 1970'li 80'li yıllarda Anadolu'da, gelip geçenlerin çok olduğu işlek caddelerde, pazar, panayır gibi yerlerde elinde tek sayfaya basılmış önemli günlük olayları konu alan bir destanı, kendine has bir eda ile okuyarak satmaya çalışan kişilere rastlanırdı. Bunlar bu işi meslek haline getirmiş destancılarıdır. (Çotuksöken-Koz 1977: 271)¹¹

Destanlar savaş, doğal afetler, isyan, kıtlık gibi konuların yanında mevsimleri de anlatırlar. Destanlardan mevsimleri anlatanların konusu ise daha çok bahar ve kış olmuştur.¹² Bahar destanlarında bahar mevsiminin güzellikleri anlatılırken kış destanlarında da kışın soğuğu ve zorlukları anlatılmıştır. Özellikle karın fazla yağması sonucu zorlu geçen ve halkı zor durumda bırakan kışta soğukların artması, halk şiirlerine konu olmuşlardır. (Onay 1996: 135; Artun 2014: 305)

Kıratoğlu Emîn (1884/1934) tarafından hicrî 1327/milâdî 1911 yılındaki kış için hece vezniyle yazılmış *-Kar Destânı-* (Dörtbudak 2003: 181-184) da Urfa'da 45 gün süreyle kesilmeden yağın kar üzerine yazılmış bir şitâiyyedir. O yıl kış Urfa'da çok şiddetli geçmiştir. Nitekim yağın kardan evlerin damları çökmüş, Fırat'ın bir kolu olan Murat Nehri, üzerinden kervanlar geçebilecek şekilde buz tutmuştur. Hayvan yemlerinin fiyatı fırlamış, koyun sürüleri açlıktan telef olmuş, kurtlar açlıktan şehre inmiş, kömür bile dirhemle satılır hâle gelmiş, hatta yakmak için tezek bile bulunmaz olmuştur. Şairin, gerçekleşen şiddetli kışı geniş bir şekilde anlattığı 18 dörtlükten oluşan şitâiyye, 6+5= 11'li hece ölçüsüyle yazılmıştır. Şitâiyyede yaşanan âfet, şairin gözünden realist diyebileceğimiz bir bakış açısıyla ve oldukça canlı bir şekilde tasvir edilmiştir. (Hakan Yekbaş 2009: 154)

Bir kar verdi Mevlâ nev'-i belâdan

Âfet yagar gibi yagdı semâdan

Devâmı kırk beş gün indi hevâdan

Gark eyleyip gitdi bütün cihânı (2)

Çok evler yıkıldı karın ucundan

¹¹ Anadolu'nun hemen her yerinde gazete okuma kültürünün zayıf olduğu ve televizyonun daha yaygınlaşmadığı dönemlerde bu tür destancılara sıklıkla rastlardık. Kimi çıplak sesiyle, biraz modernleşmiş olanlar ellerindeki megafonlarla bu acıklı destanları yanık ezgilerle seslendirerek satmağa çalışırlardı. Şehirlerin kenar mahallelerinde veya köy yerlerindeki insanlar bu destanları satın alırlardı. Okuma yazma bilmeyenler ise bilenlere yüksek sesle okutarak gözyaşlarıyla dinlerlerdi.

¹² Nitekim Ahmet Talât Onay'ın "Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i" adlı eserinde *-Destan-ı Bahâriyye-* başlıklı bir şiir yer almaktadır. Bahar üzerine yazılmış bu destanda bahar ve kışın savaşı anlatılmış, ardından da bitkilerin sırayla sahneye çıkışıyla bahar tasviri yapılmıştır. (Onay 1996: 147-153) Ayrıca, milâdî 1911 yılı kışında Urfa'da 45 gün durmadan yağın kar için Kıratoğlu Emîn (1884-1934) tarafından hece vezniyle yazılmış bir *-Kar Destânı-* da vardır. (Dörtbudak 2003: 181-184) Bunların dışında Karacaoğlan ve Yozgatlı Hüznî'nin şiirleri arasında bahâriyye, Hüznî'de ise bunun yanında şitâiyye ve hazâniyye niteliğinde şiirlere de rastlanmaktadır. (Cunbur 1985: 73, 101; Oğuz 1988: 51/8, 73/9, 77/12, 126/68, 164/123...)

Kurtlar memlekete doldu acından

Kimini kaçırdı kapup kıçından

Kimine eyledi başka ziyânı (3)

...

Murâd'ın üstünü buzlar bürüdü

Geçdi üzerinden kervân yürüdü

Nice cânlar kar altında çürüdü

Gözler görmez ola böyle yamanı (8)

...

Sogukdan kurudu ya nice biñ cân

Koyun sürüleri bî-hadd ü pâyân

Üç guruşa çıkdı bir halbur saman

Eyledi sâhibü'l-ganem figânı (13)

Kömür dirhem ile satıldı ey yâr

Gübre yok hamâmlar kapandı nâ-çâr

Hezveli sorarsan yüksekden uçar

Dörde beşe çıkdı ağaç batmanı (14) (Dörtbudak 2003: 181-183)

Bununla beraber heceyle kış anlatan bütün şiirler elbette ki destan nazım şekliyle değildir. Yozgatlı Hüznî de bazı şiirlerinde veya şiirlerinin bir bölümünde kışın zorluklarını anlatır. Mesela, 4+4=8'li koşma şeklinde olan bir şiirinde yaşadığı kış tufan olarak tavsif etmiştir. O kış arpa ve darının buğdayın yerine geçtiğini; hatta buğday yerine çavdar, yulaf ve hardal tohumu, susam yerine de ısırgan tohumu yenilmeye başlandığını anlatır. O kış o yağın yağmurdan her taraf çamur olmuş, kışın tesiriyle her şey mahiyet değiştirmiş, köpekler samur, porsuklar çakal; tiryakler zehir, zehirler tiryak; kargalar akıllı, bülbüller ahmak; zambaklar zakkum, zakkumlar zambak; soğanlar sünbül, sünbüller soğan; âlimler câhil, câhiller mâhir; kuzgunlar zâhid, kumrular facir; papağanlar ümmî, ördekler şair; porsuklar camız, eşekler küheylan; arslan tilki, tilki arslan olmuştur. Şair bütün bunları ahir zamanın alametleri olarak görür. (Oğuz 1988, 73-74)

Bâd-ı sabâhın yerine
Esdî ters yıl oldu tûfân
Te'sîr itdi ekserine
Hep hâr oldu bâğ u bostân (Oğuz 1988: 73)

Hüznî 17 dörtlükten ibaret olan bir diğerk şiirinde ise ilk beş dörtlükte kış ardından da baharı tasvir eder. Aslında şair burada bahara özlemine dile getirmiştir. Kış şartları karşısında gönlüne sabırlar dileyen şair kış bir ceza olarak görmektedir. Zira kışın, bolca yağın yağmurları, şimşekleri insanı canından bezdirir; zemherisi ise azgın olur. Şubattaki fırtınalar da ortalığı bozguna çevirir. İnsanlar evden çıkamadıkları için dost ziyaretlerine hasret kalırlar. Ama dayanmak lazımdır. Hep kış olacak değildir ya? Bu vesileyle baharın değeri de anlaşılmıştır. (Oğuz 1988, 77)

Gönül sabr it bu yaz gelsin
Kışın müdhiş cezâsı var
Kemâlınden zevâl bulsun
Bu arzın çok şitâsı var

Hesâpsız bark-ı bârândan
Meded berd-i firâvândan
Osandırdı bizi cândan
Çekilmez mâcerâsı var (Oğuz 1988: 77)

Şair Hüznî bir başka şiirinde de kış mevsimini yaşlılık dönemine benzetir. "Kırcı boran" her tarafı tutmuş bağ bahçe bozulmuştur. Şairin gençliği coşkun akan sular gibiyken, sesi de gülistanı yıkan bülbül gibidir. Ancak kış gelmiş lale reyhan gibi kokan şair karaçalı gibi kokusuz olmuştur. Sesi, önceleri top gülleri gibi çıkarken şimdi sinek vızıltısına dönmüştür. Artık bir sabi çocuğa bile gücü yetmez. Eskiden bağ bahçe işlerini yaparken şimdilerde bahçe içinde gezmekten acizdir. (Oğuz 1988: 135-136)

Kırcı boran duman tutdu dağları
Kapudan dışarı çıkamaz oldum
Güller soldu hazân bozdu bağları

Bâğîma bâhçeme bakamaz oldum (Oğuz 1988: 135)

Kış destanları konuları itibarıyla şitâiyye olarak da adlandırılabilirler. Ancak klasik edebiyatımızdaki şitâiyyelerle aralarında konuya bakışta farklılık vardır. Klasik edebiyattaki şitâiyyelerde kış tasvirleri her zaman gerçekçi değildir. Çoğu zaman şairin hayal dünyası işbaşındadır. Bununla beraber heceyle yazılmış olan kış destanları ise genellikle realist bir gözle olayları tasvir etmektedir.

Maraşî-zâde Ahmed Kuddûsî (1769-1849)

Niğde'nin Bor ilçesinde doğan Ahmed Kuddûsî Efendi Maraş'tan Niğde'ye göç eden Nakşibendîliğn Ahrâriyye şubesine mensup ulemadan eş-Şeyh el-Hâc Seyyid İbrahim Efendi'nin oğludur. Eğitimi babasından alan Ahmed Kuddûsî babasının 1786 yılında vefatıyla Bor'dan ayrılarak Anadolu'da birçok şehri dolaşmış ve birçok tasavvuf büyüğüyle görüşmüştür. Şam, Mısır ve Hicaz'ı ziyaret ederek 17 yıl Hicaz'da ikamet etmiştir. Daha sonra Bor'a dönmüş, 1807 ve 1810 Osmanlı Rus savaşlarında Balkan cephesinde Şumnu kentinin savunmasında bulunmuştur. Ardından tekrar hacca giden Kuddûsî, Bor'a dönerek artık bundan sonraki hayatını müritlerine vaaz ve nasihat ederek geçirmiş, yazdığı sufiyâne şiirlerle etrafındaki insanları etkilemiştir. Babası ve Turhallı Mustafa Efendi (v.1782)'den aldığı hilafetle Nakşi usulünce icazet vermeye devam eden Kuddûsî, daha sonra ehlullahtan aldığı manevi bir işaretle Kâdirî tarikatına girmiştir. Tasavvuf ehlinin kadrini bilmeyenlerin çeşitli iftira ve hakaretlerine maruz kalan şair, senelerce evinden çıkmayıp inziva ve tecrit hayatı yaşamış ve 1265/1849 yılında Bor'da vefat etmiştir. Türbesi buradadır. (Alıcı 2018: 14)

Ahmed Kuddûsî'nin tasavvufî ve ilahî aşk içerikli aruz ve heceyle yazılmış şiirlerinden oluşan bir Dîvân'ı vardır. Dîvân içinde, *Pendnâme-i Hazret-i Kuddûsî*, *Vasiyetnâme-i Hazret-i Kuddûsî*, *İcâzetnâme-i Hazret-i Kuddûsî* adlı eserleri ayrıca, *Tıbb-ı Nebevî*, *Nesâyih-i Ahmed Kuddûsî*, *Hazînetü'l-esrâr* ve *Ganîmetü'l-ebâr*, *Medâyh Risâlesi* isimli eserleri de bulunmaktadır. (Uludağ 2002: 315-316)¹³

¹³ Ahmed Kuddûsî'nin eserleri üzerine yapılan bazı çalışmaları yayın tarihlerine göre şöyle sıralayabiliriz: Bor'lu Mar'âşîzâde Ahmed Kuddûsî, *Pendname-Nasihatiname-İcazetname-Vasiyetnâme-Mektuplar*, İstanbul (Tarihsiz); Mehmed Emin Eminoğlu, *Hak Âşıkı Mar'âşî-zâde Ahmed Kuddûsî Divanı*, Sebat Basımevi, Konya 1973; Fehmi Kuyumcu, *Kuddusi Divanı*, Ankara, Gaye Matbaacılık, 1982; M. Asım Köksal, *Maraşîzâde Ahmet Kuddûsî, Hayatı, Mesleki, Kişiliği, Eserleri*, Ankara 1983; M. Asım Köksal, *Hak Âşık'ı, Büyük Mürşid Ahmed Kuddûsî (k.s.)*, nşr. A. Cüneyd Köksal, İstanbul 2001; Mustafa Özdamar, *Kuddûsî*, Kırkkandil Yay., İstanbul 2003; H. Ömer Erdoğan, *Dîvân-ı Ahmed-i Kuddûsî Tercümesi*, Ankara 2006; Ali Tenik, *Ahmed Kuddûsî ve Tasavvuf Düşüncesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Ün., Sos. Bil. Enst., Ankara 2007; Ali Tenik, *Ahmed Kuddusi (İbnül Meraşî)*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2011; Ali Tenik, *Ahmed Kuddusi ve Tasavvuf Düşüncesi*, Borlu Ahmed Kuddusi Vakfı, 2012; Ahmet Doğan, *Kuddûsî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013; Ali Tenik, *Ahmed Kuddusi Hz. Divanı*, Borlu Ahmed Kuddusi Vakfı, 2014; Ali Tenik, *Kuddûsî Dîvânı -Metin, Çeviri ve Notlar*. Borlu Ahmed Kuddûsî Vakfı Yay., İstanbul 2014; Lütfi Alıcı, *Mar'âşî-zâde Ahmed Kuddûsî Risâleler (Pend-Nâme-Vasiyyet-Nâme-İcâzet-Nâme-Nasâih ve Mektuplar) Çeviri Yazı-Tıpkıbasım*, Noya Medya Yay., Kahramanmaraş 2017; Abdullah Uçman, "Kuddûsî" Md., Başlangıçtan Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, İstanbul 1989, Ötügen Neşriyat, IX, 197; Lütfi Alıcı-Sadi Gedik, "Mar'âşîzâde Ahmed Kuddûsî ve İcâzetnâme-i Kuddûsî Adlı Eseri", International Journal of Language Academy, ISSN: 2342-0251, Volume 6/1 March 2018 p. 220/235; Lütfi Alıcı-Gülcan Alıcı, "Mar'âşîzâde Ahmed Kuddûsî ve Vasiyyetnâme Adlı Eseri", KSU Sosyal Bilimler Dergisi, C. 16, S.1, Nisan 2019, s. 151-166.

Ahmed Kuddûsî (1769-1849)'nin Kış Destanı

Maraşî-zâde Ahmed Kuddûsî Divanı'nda 1248/1832-33 yılında yaşanan şiddetli kışın anlatıldığı 16 dörtlükten oluşan 11'li hece vezniyle ve koşma nazım şekliyle yazılmış bir şiir vardır.¹⁴ Şiirde verilen bu tarih miladi olarak 1832'nin sonu ile 1833'ün başına denk gelmektedir. Kışın yaşandığı yerin adı verilmemiştir. Ahmed Kuddûsî'nin hayatı farklı yerlerde geçtiği için olayın yaşandığı yeri belirlemek de mümkün değildir. Ancak 1810 Osmanlı Rus savaşının ardından yeniden gittiği hacc ziyaretinden sonra ömrünün geri kalanını Bor'da geçirdiğine göre anlatılan yerin burası olabilir. Ancak hayatının bir döneminde gittiği Erzincan'da şiddetli bir kış geçirdiği de bilinmektedir. Dolayısıyla şiirde anlatılanın burada yaşadığı kış olması da muhtemeldir.

Şair şiire olayın 1248'de yaşandığını söyleyerek başlar. Zaten bu tür eserlerde tarih şiirin ilk ya da son dörtlüğünde verilir. (Artun 2014: 137)¹⁵ Şair kışın soğuşunu realist bir üslupla anlatırken bazı edebî sanatları da kullanır. Şiirde klasik edebiyattaki gibi kışın olumsuzlukları dile getirilir. Kış, kıyamet alametine benzetilir; böylesine soğuk bir kış ancak bir kıyamet alametidir.¹⁶ Soğuktan herkes arının titremesi gibi tir tir titremektedir. Herkesi titreten soğuk bir kış vardır:

Sene biñ iki yüz kırk sekiz oldı
Kıyâmet alâmeti eyledi zuhûr
Bir şedîd kış olup beñzimiz soldı
Ditreşüp iñleriz misâl-i zembûr (1)

Hz. Kuddûsî böyle benzetmeler yaparken Taşlıcalı Yahyâ da şitâiyyesinde benzer tasvirler kullanmıştır. Artık soğuktan yer de gök de titreyip durmaktadır:

Cihân içinde bürûdet bırakdı fasl-ı şitâ
Biri birine sovuk deprenür zemîn ü semâ (Yahyâ Bey 1977: 110/1)

Büyüklerin anlattığına göre daha önce böyle bir kış yaşanmamıştır. Akıllı ve arif kimseler bu durumdaki hikmeti düşünüp üzüntüden ağlamışlardır. Tam ibretlik bir kıştır.

Görmemiş böyle bir şitâ pîrlere
Ecdâdımız dahi görmemiş dirler

¹⁴ Ahmet Doğan, *Kuddûsî Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, 839-841.

¹⁵ Çankırlı Kadîrî'ye ait *Destân-ı Bahâriyye*'de de tarih son dörtlüktedir. (Onay 1996: 153) Kiratoğlu Dîvânı'ndaki kış destanında ise tarih sondan bir önceki dörtlükte söylenmiştir. (Dörtbudak 2003: 183)

¹⁶ Hüznî de kışın şiddetli oluşunu ahir zaman alameti olarak değerlendirir. (bak. Oğuz 1988: 73-74)

Âkıllar ağlaşup gam gussa yirler

Ârif olan bundan çok ibret alır (2)

Taşlıcalı Yahya'nın şitâiyyesinde de garibanın durumu aynıdır. Kış soğğunun üzüntüsü fakir fukarayı inletmektedir:

Garîb olanlar olur fakr u kılet ile bu dem

Gam-ı şitâ ile her gûşede terâne-serâ (Çavuşoğlu 1977: 111/12)

Kuddûsî kışın şiddetini anlatırken küp ve testilerin bile soğuktan donup yarıldığını, koyun ve keçilerin telef olduğunu ve bunun Hak'tan geldiğini ve boşuna olmadığını söyler. Şair mutasavvıf olması dolayısıyla olayın perde arkasını düşünür. Zira âlimler ve arifler başlarına gelenin sırrını ve hikmetini anlamışlardır; bu bir ilâhî ikazdır. Yani, kıyamet gelmektedir ve gece gündüz tövbe edilmelidir.

Küp küpecik desti bardak yarıldı

Koyun kiçi sâ'ir hayvân kırıldı

Bu musîbet bize Hak'dan virildi

Sanmañız anı kim abes oluyor (3)

Sokaklar buz ve karla dolmuş; dükkân ve değirmenler kapanmış, bir köyden bir köye gitmek imkânsız olmuştur. Fırsatçılar o zaman da vardır. Zira bir tabla kömür "üç kuruş"a çıkmıştır.

Zukâklar buz ile kar ile toldı

Dükkân değirmenler kapanup kaldı

Bir köyden bir köye gidilmez oldu

Üç guruşa çıkdı bir tabla kömür (5)

Üsküblü İshak Çelebi de şitâiyyesinde soğğun şiddetinden her yerin buzla kaplı olduğunu anlatırken ayna benzetmesi yapar. Öyle ki her yer pırl pırl ayna gibidir. Kar ortada toz toprak bırakmamıştır:

Âyîne gibi oldu musaffâ kamu zemîn

Dünyâ yüzinde komadı aslâ gubâr berf (Çavuşoğlu-Tanyeri 1990: 44/3)

Sanki dağlar taşlar yarılmış gibi karlar evlere dolmuş; herkes ateşten ayırlamaz olmuş, ateş elmadan armuttan daha tatlı hale gelmiştir:

Evlerimiz dahi toldı kar ile

Az kaldı ki tağlar taşlar yarıla

Ünsiyet eyledik şimdi nâr ile

Elmadan armuddan tatlı oldu kor

derken Kuddûsî ateşi, elmaya armuda benzetmiştir. Yahya Bey ise ateşi güle benzeter:

Ocakda âteşe ben nice gülsitân dimeyem

Her ahker oldu sanasın ki bir gül-i hamrâ (Çavuşoğlu 1977: 111/10)

Çocuklar yanan tandır başlarında toplanırken garip ve kimsesizler de hamam külhanlarını mesken tutmuşlardır.

Çocuklar tandırın başına üşdi

Garîbler miskînler külhâna düşdi

Yolcular yazıda üşüyüp şaşdı

Kimisi kurtulur kimisi ölür (7)

Yahya da kışın soğuşunda ateşin başını terk etmemeği tavsiye eder:

Kenâr-ı nârı duhân gibi terk idem dimeñüz

Ki gömgök oldu sovuksan bu demde rûy-ı semâ (Çavuşoğlu 1977: 111/3)

Yolcuların ise kimisi soğuktan yolunu şaşırılmış, bazıları kurtulurken bazıları da donarak ölmüştür. Artık dağ ve taşın bile dayanamadığı bu kışa insan ve hayvanlar nasıl dayanacaktır? Bu durum karşısında aciz kalan insanlar için Allah'a tövbe ve istiğfar etmekten başka yapılacak şey kalmamıştır.

Çün idelim istiğfârı kardaşlar

Dökelim gözlerden kan ile yaşlar
Döyemez bu kışa ağaçlar taşlar
İnsân hayvân aña döye mi bilür (8)

Şair “Döyemez bu kışa ağaçlar taşlar” derken Taşlıcalı Yahya Bey de soğuktan çınarın elini elbisesinin koluna çektirir, hatta düşürür:

Yeñine çekdi elini misâl-i şâh-ı çınâr (Çavuşoğlu 1977: 111/14)

Semâda gerd-i sehâbuñ içine girdi hemân
Görüp çınârûñ eli düşdügini şems-i duhâ (Çavuşoğlu 1977: 111/8)

Nedîm de havuzun ayağının donmasıyla beraber çınarın da elinin düşmesini soğğun etkisine bağlar:

Ayağı tonmadı mı havzın evvelâ başdan
Ya düşmedi mi çenârın eli çemenden (Macit 1997: 54/4)

Lebîb-i Âmidî'nin yazdığı şitâiyyesinde ise şiddetli soğuktan göklerdeki Başak burcu göğermiş, Oğlak burcunun tırnakları da dökülmüştür:

Dökildi tırnağı cedy-i bürûc-ı gerdûnuñ
Gögerdi sünbülesi fart-i berd ile ammâ (Kadioğlu 2016: 313)

Kuddûsî'ye göre birçok insan yazın sıcaktan, kışın da soğuktan ölmektedir. Bu durumda Allah'tan af dilemekten başka bir çare kalmamıştır. Anlatıldığına göre cehennemın kışı daha şiddetliymiş ve orada insanı soğukla azaplandırırlarmış. Zira Allah'ın işine akıl sır ermez. Her şeyde bir hikmet gizlidir. Allah kuluna zerrece zulmetmez. Öyleyse, kul layık olmasaydı bunlar başına gelmezdi. Cezalar amellere göredir. Kusur eden muhakkak cezasını bulur:

Zulm eylemez nâsa zerrece Hudâ
Lâyık olduk geldi bize bu şitâ
A'mâle göredür herkese cezâ
Taksîr iden lâ-büd cezâsın bulur (11)

Başta gelen belada Allah'ın hikmetini düşünen Ahmed Kuddûsî yanında Edirneli Ahmed Bâdî de kışın şiddetini "Allah'ın kemâlinin cilvesi, kudretinin sanatı" olarak görür:

Hakkuñ kemâl-i cilvesidür sun'-ı kudreti
Gelmez beyân-ı 'âleme esrâr-ı hikmeti (Okmak 2008: 52/1)

Allah Kur'an'da "Gaffarım" diyor. Öyleyse insan da günahını kabul edip af dilemelidir. Yoksa günahını kabul etmeyip kibir ve inatla direnirse cehenneme gider. (12)

Şaire göre bu belanın umumi olarak gelmesi, kimilerini cezalandırmak, kimilerini de ücretlendirmek içindir. Bunda Allah'ın "Kahhar" ismi kendini göstermiştir. Bu yüzden gece gündüz tövbe istiğfar etmelidir. Bu arada suçlular içinde suçsuzlar da yanacaktır ama Allah tövbe edenleri sever. Aslında bütün bu olanlar insanların tövbeyi terk etmelerinden dolayıdır. Öyle olunca Allah da insanları cezalandırmıştır. Zira insanın kalbinden merhamet giderse, "Hallâk" yani helak edici olan Allah, padişahın kalbinden de merhameti alarak onu insanlara musallat eder. Bunda kendi suçunu görmeyenler kendilerine hükümdarın zulmettiğini sanır. Aslında Allah kulunu hükümdar eliyle cezalandırmaktadır.

Kalbinden adâlet merhamet gitdi
Pâdişâhı bize musallat itdi
Emr-i Hallâk ile halkı incitdi
Añlamayan anı kul itdi sanur (15)

Anlaşılan bu dönemde insanlar idarecilerin gadrine de uğramıştır. Yani musibet çift olmuştur. Bir taraftan idareciler bir taraftan da kış hücum etmiştir. Şair ise bu durumu ilahi bir ceza olarak değerlendirir. Zira başta gelen hiçbir şey tesadüfî değildir. Her musibet, anlayana bir nasihattir.

SONUÇ

Görüldüğü gibi burada kış hep olumsuz yönleriyle gündemdedir. Bu tür şitâiyyelerde kışın şiddetinden üşüyen, titreyen hatta donan insanlar vardır. Küpler, destiler soğuktan parçalanmış, birçok hayvan telef olmuştur. Yollar kapanmış, insanlar yolda kalmış bazıları donarak ölmüştür. Ekmek yapmak için un yoktur değirmenler bile çalışmamaktadır. İhtiyaç sahipleri ihtiyaçlarını komşu köylerden temin etme şansına bile sahip değildirler. Zira kar yolları kapatmıştır. Fırsatçılar da bu arada vurgun peşindedir; kömür karaborsaya düşmüştür. Yağan kar insanların evlerinin içine bile girmiştir. Kimse ateşin başından ayrılmak istememektedir. Evsizler ise soğuktan hamam külhanlarına doluşmuştur. Buna rağmen halk ve onun temsilcisi şair mütevekkildir. Belanın nereden geldiğini bilir. Onun için de ardında hikmet arayarak teselli bulur. Zaten elden tevekkülden başka bir şey de gelmez.

Ayrıca insanlar büyük şehirlerdeki imkânlardan mahrumdur. Destanlarda anlatılan kışlar normal şartlarda cereyan eden kış değildir. Bunlar bütün haşmetiyle ve dehşetiyle en korkunç yüzünü gösteren kışlardır. O korkunç yüzüyle toplumu derinden etkilemişlerdir. Zaten bu tür şiirlere destan denilmesinin sebebi de budur; yani toplumu derinden etkilemesidir. Dolayısıyla bu tür şiirlerde anlatılanlar gözleme dayanan gerçekçi bir üsluba sahiptirler. Zira şair olayı bire bir yaşamıştır. Kışın eğlenceli taraflarına gelince; evsizler soğuktan hamam külhanlarına doluştuğu bir durumda şairde kış eğlencelerini düşünecek hal mi kalır? Ayrıca keyfilik bir durum da yoktur. Bütün yaşananlar meydandayken bu durumdan bir de eğlencelik çıkarmak vicdansızlık olacaktır.

Görüldüğü gibi Ahmed Kuddûsî'nin bu şiiri, Klasik edebiyatımızdaki şitâiyyelerden her halükârda farklı bir yapı arz etmektedir. Zira destanlar genellikle savaş, sel, deprem, kış gibi felaketlerin ardından yazılan şiirlerdir. Burada şitâiyyelerdeki kışın eğlenceli taraflarına rastlanmaz. Dolayısıyla kış destanlarında konu hep görülen hissedilen, yaşanan olumsuzluklardır. Ayrıca klasik şitâiyyelerde anlatılanlar gerçeklerle bezenmiş hayali unsurlar olabilirken kış destanlarında anlatılanlar bizzat yaşanan hayatın ta kendisidir.

Bununla beraber bu çalışmayla, gerek klasik Türk edebiyatı gerekse Türk halk edebiyatının, kategorileri ayrı gözükse de aynı duyguları kendi üsluplarıyla ifade ettikleri bir kez daha de gözler önüne serilmiş oldu. Zira Taşlıcalı Yahyâ, Üsküplü İshak Çelebi, Nedîm ve Lebîb-i Âmidî gibi klasik şiirimizin belli başlı şairlerinin mutasavvıf bir şair olan Ahmed Kuddûsî ile aynı manaları benzer ifadelerle terennüm etmeleri klasik şiirimizle halk şiirimizin müştereklerine güzel bir örnek olması bakımından da önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akkuş, Metin (2013). *Klâsik Türk Şiirinin Anlam Dünyası*. Erzurum: Fenomen Yayınları.
- Aksoy, Hasan (2010). "Şitâiyye"md., *İslâm Ansiklopedisi*. C. 39. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 216
- Alıcı, Lütfi- Alıcı, Gülcan (2018). "Mar'âşîzâde Ahmed Kuddûsî'ye Göre Tarikatın Altı Erkânı". *Külliyat*, S. 6, s. 13-20.
- Artun, Erman (2014). *Ansiklopedik Halk Bilimi / Halk Edebiyatı Sözlüğü*. Adana.
- Banarlı, Nihad Sami (1976). *Şiir ve Edebiyat Sohbetleri 1*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Canım, Rıdvan (2010). *Divan Edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yay.
- Cunbur, Müjgan (1985). *Karacaoğlan*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Çavuşoğlu, Mehmed (hzl.) (1977). *Yahyâ Bey Dîvân Tenkidli Basım*, İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed-Tanyeri, M. Ali (hzl.) (1990). *Üsküblü İshâk Çelebi Dîvân Tenkidli Basım*, İstanbul.
- Çetin, Kamile-Dikmen, Melek (2016). "İlhâmî Divanı'nda Kış Tasvirleri ve Bir Mazmun Olarak Lahana", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C: 9, S. 45, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi45_pdf/1dil_edebiyat/cetin_kamile.pdf (13.06.2020)
- Çotuksöken, Yusuf-Koz, Sabri (1977). "Destân" md. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. 2, İstanbul: Dergâh Yay.
- Dikmen, Hamit (1991). *Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Dilçin, Cem (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Doğan, Ahmet (hzl.) (2002). *Ahmed Kuddusî Divanı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Dörtbudak, Mehmet Veysi (hzl.) (2003). *Kıratoğlu Emin Dîvânı*. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Erkal, Abdulkadir (2011). "Divan Edebiyatında Hazaniyye ve Nev'î'nin 'Hazaniyye-i Latîfe' İsimli Kasidesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 18: 107-152. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/32618> (19.07.2020)
- Esen, Ahmet Şükrü (1991). *Anadolu Destanları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 226-232.
- Kadioğlu, İdris (hzl.) (2005). *Diyarbakirli Lebîb Hayatı Edebî Kişiliği ve Dîvânı*, Malatya. 163.
- Kaplan, Mehmet (1975). *Şiir Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yay.

- Komisyon (hızl.) (1982). "Kuddusi Ahmed Efendi", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. C. 5, İstanbul: Dergâh Yay. 429-430.
- Köksal, Hasan (1978). *Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Toker Yay.
- Macit, Muhsin (hızl.) (1997). *Nedîm Divanı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kutlar, Fatma Sabiha (hızl.) (2017). *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmi Dîvânı*.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0> (13.06.2020)
- Oğuz, Öcal (1988). *Yozgatlı Hüznî*. Ankara: KTB Yay.
- Okmak, Özgür (2007). *Ahmed Bâdî Dîvânı: İnceleme-Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Okuyucu, Cihan (hızl.) (1994). *Cinânî Hayatı-Eserleri-Divânının Tenkidli Metni*. Ankara: AKM TDK Yay.
- Onay, Ahmet Talât (1996). *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*. Ankara: Akçağ Yay.
- Sarıçiçek, Ramazan-Acar Kadir (2017). "Erzincanlı Fâik Osman ve Hâlid Bey Destânı", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/ 19: 124-144. (<http://www.edusbed.com/Dusbed/ArchiveIssues/Detail/737eaa40-1bbb-e711-80fb-00224d68272d>) (13.06.2020)
- Tahirül-Mevlevî (1973). *Edebiyat Lugatı*. İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihad (hızl.) (1963). *Necati Beg Divanı*, İstanbul: MEB Yay.
- Turgutlu, Mehmet (2008). *Enderunlu Halîm Divanı*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Uludağ, Süleyman-Köksal, Mustafa Asım (2002). "Kuddûsî Ahmed Efendi", md. *İslâm Ansiklopedisi*. C. 26. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 315-316.
- Yekbaş, Hakan (2009). "Tırnakçı-zâde Mehmed Sa'îd Zîver Bey ve Mensur Şitâiyyesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3: 147-184.
- Yurttaş, M. Nurullah (2007). *Feyzî Halil Bey Divânı: Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Eserleri ve Divânı'nın İncelemesi*. Yüksek Lisans Tezi. Afyon: Kocatepe Üniversitesi.

6+5=11

1 Sene biñ iki yüz kırk sekiz oldı

Kıyâmet alâmeti eyledi zuhûr

Bir şedîd kış olup beñzimiz soldı

Ditreşüp iñleriz misâl-i zembûr

Görmemiş böyle bir şitâ pîrler

Ecdâdımız dahi görmemiş dirlər

Âkıllar ağlaşup gam gussa yirler

Ârif olan bundan çok ibret alır

Küp küpecik desti bardak yarıldı

Koyun kiçi sâ'ir hayvân kırıldı

Bu musîbet bize Hak'dan virildi

Sanmañız anı kim abes oluyor

Âlimler kitâbıñ sırrın bilürler

Kâmiller kıssadan hisse alurlar

Dün ü gün tevbeye meşgûl olurlar

Dirler kıyâmetiñ rûzı geliyor

5 Zukâklar buz ile kar ile toldı

Dükkân değırmenler kapanup kaldı

Bir köyden bir köye gidilmez oldı

Üç guruşa çıkdı bir tabla kömür (s.839)

Evlerimiz dahi toldı kar ile
Az kaldı ki tağlar taşlar yarıla
Ünsiyet eyledik şimdi nâr ile
Elmadan armuddan tatlı oldu kor

Çocuklar tandırın başına üşdi
Garîbler miskînler külhâna düşdi
Yolcular yazıda üşüyüp şaşdı
Kimisi kurtılır kimisi ölür

Çün idelim istiğfârı kardaşlar
Dökelim gözlerden kan ile yaşlar
Döyemez bu kışa ağaçlar taşlar
İnsân hayvân aña döye mi bilür

Yaz gelüp semûmdan öldi çok insân
Kış gelüp kırıldı bî-hisâb hayvân
Ağlayup yalvaralım isteyüp gufrân
Diyelim afv eyleye bizi ey Gafûr

10 Bundan eşedd imiş cehennem kışı

Ta'zîb iderler(miş) anda serkeşi
Akıldan hâricdir Teñri'nin işi
Her şeyde var hikmet bizlere mestûr

Zulm eylemez nâsa zerrece Hudâ

Lâyık olduk geldi bize bu şitâ
A'mâle göredür herkese cezâ
Taksîr iden lâ-büd cezâsın bulur

Kur'an'da "Gaffârım ben" deyü söyler
Suçunu bileni mağfiret eyler
Kibr ü inâd iden tamuyı boylar
Bilmeyen suçunu olısar makhûr

Âmmeten geldi çünkü bu belâ
Dir iseñ bunuñ hikmeti n'ola
Diñle cevâbını vireyim saña
Müntakam kimimiz kimimiz me'cûr (s. 840)

Ayân oldu bunda kudret-i Kakhâr
Eyleyelim gice gündüz istiğfâr
Kurılar içinde yaşlar da yanar
Tâ'ibleri sever Hak idüp mağfûr

15 Kalbinden adâlet merhamet gitdi

Pâdişâhı bize musallat itdi
Emr-i Hallâk ile halkı incitdi
Añlamayan anı kul itdi sanur

Uzatdıñ (sen) katı sözi Kuddûsî
Uyandırmak kasdıñ pend idüp nâsı

Vir nefsiñe ögüt ey kalbi kâsî

Gözsizleri nice yidebilür kör

